

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι ΟΝ

*Ἡ εἰς Θεσσαλονίκην ἀφιξεις ἡμῶν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1898.
— Τὰ Βουλγαροληστρικὰ σώματα καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν κατακρε-
σύρσεις τῶν ἀθῶνων Ἑλλήνων.— Ἡ ἐμφάνισις τῶν Βουλγά-
ρων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ αἱ πυρετώδεις μυστικαὶ ἐργασίαι
τῶν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων.*

Ἀμέσως μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 μετέβην ἐξ Ἀλεξαν-
δρείας τῆς Αἰγύπτου εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου μὲ ἐκάλει ἡ νέα θέσις
τοῦ συζύγου μου.

Καθ' ὃν χρόνον ἀφικόμεν ἐκεῖ τὰ πάντα ἦσαν ἐν ἡρεμίᾳ. Δύο
μόνον Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἤριζον, πᾶσα δὲ προσπάθεια πρὸς συμ-
φιλίωσιν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἀτελεσφόρητος.

Ἡ ἔρις αὕτη ἐπέφερε πολλὰ δυσάρεστα εἰς τὸν ἐκεῖ Ἑλληνισμόν,
καθότι, ἔνεκα τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐσχηματίσθησαν κόμματα,
διαίρεσις, κ.τ.λ. οἱ δὲ Βούλγαροι βλέποντες ἀφ' ἑνὸς τὸ σαπρὸν τοῦ
ἐδάφους ἐκμεταλλεόμενοι δ' ἀφ' ἑτέρου τὸν ἐκ τῶν ἐρίδων κλονισμόν
τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, κατώρθωσαν νὰ εισδύσωσιν ἀθορύβως εἰς
τὴν πόλιν, καταλαμβάνοντες τὰς οἰκίας ὡς ἀπλοῖ ἐνοικιασταί, δηθεν,
κατ' ἀρχάς, μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἀλλὰ κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλί-
γον ἐπολλαπλασιάζοντο, προσπαθοῦντες νὰ προσδώσωσιν εἰς τὴν ὄψιν
τῆς πόλεως χροιάν Βουλγαρικὴν.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, οὐδεμία ἐθνικὴ ἐργασία ἐγένετο.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἀφικόμεν εἰς τὴν Νύμφην τοῦ Θερμαϊκοῦ, οἱ Βούλ-
γαροι, ἦσαν τόσον ὀλίγοι, ὥστε ἐμετροῦντο ἐπὶ τῶν δακτύλων. Ἄλλ'
ἐντὸς ὀλίγου, ἤρχισαν νὰ παρουσιάζονται σώματα ληστρικά, εἰς τὸ ἔσω-
τερικὸν τῆς Μακεδονίας, καὶ οὐχὶ ἀνταρτικά—, τὰ ὁποῖα τὴν μὲν ἡμέ-
ραν ἐκρούπτοντο εἰς τὰ κρησφύγετα τῶν Μακεδονικῶν ὄρεων, τὴν δὲ
νύκτα, ἐνέπιπτον ὡς λύκοι ἐπὶ τῶν διαφόρων χωρίων λεηλατοῦντα τὰς
οἰκίας καὶ κακοποιοῦντα τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς τὸ ἡμέτερον Προξενεῖον ἐπαρουσιάσθησαν τότε Ἕλληνές τινας.

καλοὶ πατριῶται, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν ὡς χάριν νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ ἐξόντωσις τῶν ληστρικῶν τούτων Βουλγαρικῶν σωμάτων.

Τὸ Προξενεῖον ὅμως, ἀπέκρουσε τὴν ἰδέαν ταύτην λέγον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ ἡ Ἑλληνισμὸς τοιαύτας ἐνεργείας.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου κρίσιν, λίαν σφαλερὰ ἦτο ἡ ἰδέα αὕτη καθόσον οἱ Βούλγαροι εὐρόντες τὸ πεδῖον τῆς δράσεως ἐλεύθερον ἐπεδόθησαν ἀκολούτως εἰς τὸ ἐξοντωτικὸν αὐτῶν ἔργον κατὰ τοῦ ἀπροστατεύτου Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐργασία αὐτῶν, προώδευσεν εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται λίαν ἐπικίδυνος διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διότι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀδυνάτων ὄντων καὶ ἄνευ ὑποστηρίξεως, οἱ μὲν ἀνθιστάμενοι, σὺν τῷ χρόνῳ κατεκρευοῦντο, οἱ δὲ ὑποκύπτοντες, βία ἐξεβου-
λγαρίζοντο.

Ἀποτέλεσμα δ' ἐκείνης τῆς πολιτείας εἶνε ἡ σημερινὴ κατάστασις, καθ' ἣν ὁ ἡμέτερος νικηφόρος στρατὸς μετ' ἀπορίας εὐρίσκει πολλοὺς Ἑλληνο-Μακεδόνας, ἐκβουλγαρισθέντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2^{ΟΝ}

Ἡ ἀγνοία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τῆς θρησκευτικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀφίξιν εἰς Θεσ)νίκην ἡ ἰδέα τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ περὶ τῆς ὑφισταμένης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Βουλγαρικῆς σχισματικῆς τοιαύτης, ἦτο λίαν χαλαρά.

Ἀντελήφθην δὲ τοῦτο, διότι ὁσάκις τοὺς ἠρώτων, τί ἦσαν ¹⁾ Ρωμηοὶ ἢ Βούλγαροι, μὲ ἠτένιζον μετ' ἀπορίας οἶονεὶ ἀλληλοερωτώμενοι, τί σημαίνει ἡ φράσις μου αὕτη, σταυροκοπούμενοι δέ, μοὶ ἀπῆντων, ἀφελέστατα :

— Νά! Χριστιανοὶ εἴμεθα, τί Ρωμηοί, τί Βούλγαροι!

Βλέπουσα τότε τὸν μέγαν ἐθνικὸν κίνδυνον ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης καὶ τосαύτης ἀμαθείας, ἔκρουσα τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου πρὸς τοὺς ἀρμο-

1) Σημ. : Τοὺς Ἑλληνας ὀνομάζουσαν ἐκεῖ Ρωμηούς.

δίους πλὴν οὗτοι ἔχοντες τὰ βλέμματα ἀλλαγοῦ ἐστραμμένα—περὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας καὶ μόνας τυρβάζοντες, ἅς ἐθεώρουν ὡς τὰς μόννας σωστικὰς—δὲν ἤκουσαν τοὺς ἤχους αὐτοῦ.

Τὸ τότε σύστημα τοῦ Προξενείου ἡμῶν, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διαδόσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Ἐργασία λαμπρὰ μὲν καὶ πατριωτικὴ, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπαρκής. Οἱ Βούλγαροι διακρίνοντας τὴν ἐργασίαν ταύτην, κατώρθωσαν τινὰς ἐκ τῶν διδασκάλων, νὰ καταστήσωσι μίσθαρνα ὄργανα αὐτῶν.

Οἱ ἐφιάλται οὗτοι, προδίδοντες τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα, ἐδυσχέρανον ἀπέριως καὶ μέγαν ἐπέφερον περισπασμὸν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν.

Μεταξὺ δ' αὐτῶν ὑπῆρξε καὶ τις Ἄλλιος ὀνόματι—ἰατρὸς ἐν Γουμηνίτση—ὅστις συχνότατα κατήρχετο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην προσποιούμενος, ὅτι προσφέρει πολλὰς ὑπηρεσίας τῷ ἡμετέρῳ Προξενεῖῳ.

Ὁ ἀθλιὸς ὅμως οὗτος εἰργάζετο καταχθονίως ἐναντίον ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, διότι ἦτο μᾶλλον Βούλγαρος τὴν καταγωγὴν.

Πολλάκις κατεστήσαμεν γνωστὸν τῷ Προξενεῖῳ, καθὼς καὶ ὁ ἀειμνηστὸς ἰατρὸς Σακελλαρίου τοῖς ἀνεκείνωσε τὴν προδοτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἀλλ' οἱ ἀρμόδιοι παραπειθόμενοι ὑπὸ τῆς στωμυλίας τοῦ προδότη τοῦτου, οὐδεμίαν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν, καὶ τοιουτοτρόπως οὗτος εἶχεν ἀποκτήσει ἀφ' ἐνὸς μεγάλην ἐπιρροήν, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐλάμβανε χρήματα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μεταβαίνων δὲ ὡς ἰατρὸς καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν κατέκτα ἔδαφος ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων.

Κατ' αὐτὰς μάλιστα ἐπληροφορήθην ὅτι ἐσχάτως εὐρίσκετο ἐν Κιλικίᾳ ἔνθα καὶ ἡ σπεῖρα τῶν Βουλγάρων, ἐργαζόμενος μετ' αὐτῶν ἀναφανδὸν πλέον ἐναντίον ἡμῶν ¹⁾.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς καὶ τὸ αἶσθημα δὲν ἔλειπον ἀπὸ τοὺς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Προξενεῖῳ ἐργαζομένους. Ἀπεναντίας μάλιστα ἦσαν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα ταῦτα παρ' αὐτοῖς, ὅπως ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς Ἑλλήνος· οὔτε δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν εἰργάζοντο μετὰ ζήλου, ἀλλὰ κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, δὲν ἦτο τὸ σύστημα αὐτῶν τὸ καταλληλότερον. Ὅφειλω νὰ ὁμολογήσω ἀπονέμουσα τὸ δίκαιον, ὅτι δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, διὰ νὰ ἐργασθῶσι συστηματικώτερον. Ἐλείπον τὰ ὄργανα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ δράσωσιν ἀποτελεσματικῶς διευθύνοντα μίαν τόσῃν μεγάλῃ

1) Σημ : Τ' ἀνωτέρω ἔγραφον πρὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἐπεμένως πρὸ τῆς ἀποπομπῆς τῶν Βουλγάρων ἐκ Κιλικίης.

λην ἐργασίαν καὶ οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες ἤθελον διακρίνει πᾶσαν ἔλλειψιν ἢ ἀτέλειαν καὶ πᾶν τῶν Βουλγάρων κίνημα.

Ἀντιληφθεῖσα ἐντεῦθεν, ὅτι ἦτο ἀναπόφευκτος ἀνάγκη, ὅπως ὑπάρχη καὶ ἰδιωτικὴ ἐργασία, ἐσκέφθη τίνι τρόπῳ ἡδυνάμην αὐτοβούλως νὰ προβῶ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἑθνικοῦ αὐτοῦ ἔργου.

Τὸ ἐγχεῖρημα ἦτο δυσχερὲς ὄντως καὶ ἴσως ἀνώτερον θὰ ἔλεγε τις, τῆς δυνάμεως γυναικός. Καλῶς συνησθάνομην τοῦτο καὶ ἐδίστασα πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν εφαρμογὴν τῶν σκέψεών μου. Ἄλλ' ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ Σοφόκλειον ρῆμα «Τὸ ζητούμενον ἄλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τ' ἀμελούμενον» καὶ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἀξιώματος ὠθυομένη· καθ' ὃ «Vouloir c'est pouvoir» ἀπεξεδύθη ἐπὶ τὸ ἔργον.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατήρτισα ἐν μυστικότητι, καὶ ἐκ καθαροῦ πατριωτικοῦ ζήλου, ὁμάδα τινὰ ἐκ καλῶν πατριωτῶν, ἀποτελουμένην ἐκ τινῶν καθηγητῶν τοῦ γυμνασίου καὶ τῆς διευθυντρίας τοῦ παρθεναγωγείου, ἵνα μὲ βοηθήσωσιν εἰς τὸν δυσχερέστατον σκοπὸν μου.

Σχηματίσασα τὴν ὁμάδα ταύτην προσεπάθησα πάσῃ δυνάμει νὰ προσεταιρισθῶ, καὶ τὸν τότε Μητροπολίτην—, πεφωτισμένον ἄλλῶς τε μὲ τὸ Θεόδοτον φῶς τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας—καὶ κατώρθωσα νὰ μνήσω εἰς τὰ σκότια μυστήρια τῶν Βουλγαρικῶν καταχθονιοτήτων καὶ εἰς παλλὰ ἔθνηκα ζητήματα τὸ ἐπ' ἔμοι αὐτὸν διεφώτισα. Καταστέλλουσα τὰ ἰστία αὐτοῦ ἀπὸ τὸν αἰθέριον πλοῦν τῶν δογματικῶν του θεωριῶν καὶ τῶν μεταφυσικῶν του ἔρευνῶν καὶ θέλουσα νὰ προσγειώσω αὐτὸν ὀλίγον καὶ εἰς πρακτικώτερα ἀλλὰ καὶ τόσον ἕξ ἄλλου ζωτικά ζητήματα, ἀπέσκελλον αὐτῷ τὸν « Ἐ λ λ η ν ι σ μ ὀ ν » τοῦ Καζάτζη καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἡμερήσια φύλλα τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα ἀναγινώσκων ταῦτα καὶ μανθάνων τὴν ἀλήθειαν, τροποποιήσῃ τὰς ιδέας του, ἀναπτυσσομένου καὶ παγιουμένου τοῦ Ἑλληνικοῦ φρονήματος ἐν τῇ καρδίᾳ του, καθ' ὅσον ἦτο τότε μᾶλλον Σλαυόφιλος ἀπὸ πεπλανημένης—ὡς τοῦτο καὶ εἰς μεγαλειτέρας τοῦ κλήρου ἡμῶν κορυφὰς συνέβη,—ὁμοδοξιακῆς πεποιθήσεως.

Πλὴν καὶ ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἐπέφερε τοὺς ποθομένους καρπούς, τὴν γενικὴν βελτίωσιν δηλονότι τῶν ὑποδούλων Μακεδόνων, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν καλλιτέρευσιν τῆς θέσεως ἀτόμων τινῶν καὶ δι' Ἑλλήνων ἱερωμένων, τοὺς ὁποίους κατώρθωσα νὰ ἐπαναφέρω ἐκ τῆς ἀδίκου μακροῦς ἐξορίας αὐτῶν, ἐν ἣ ἑστέναζον βασανιζόμενοι.

Κατ' ἀνάγκην ἔστρεψα τότε τὰ βλέμματά μου πρὸς τὸν Πρωτοσύγγελον, ἄνδρα ἔχοντα ἔθνικὸν τὸ φρονημα καὶ τὴν ψυχὴν. Δι' αὐτοῦ κατώρθωσά τι ἀρκετὰ ἀξιοσημείωτον.

Κατὰ τὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ μου τακτικὰς μυστικὰς συνεδριάσεις ἡμῶν, ἀνεκοίνωσα εἰς τὰ μέλη πρότασιν τινὰ, ἀφοῦ προηγουμένως μόνῃ μου

τὴν ἐβασάνισα, τὴν ἐξωνύχισα καὶ εἶδον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ πραγματοποιη-
σιμον ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Τοῖς ἀνεκοίνωσα λοιπόν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ καταρτίσωμεν ἱεροκή-
ρυκας καθ' ὅσον καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν οὐδὲ σκιὰ τοιοῦτων ἐφαί-
νετο ἵνα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος κηρύξωσιν εἰς τὸν λαὸν τὴν διαφορὰν τοῦ
Βουλγαρισμοῦ ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν !

Τοῦ Σχίσματος ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας ! καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
διαφωτίσωσι τὸν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθεύδοντα λαόν, ὅπως
ἀντιληφθῆ τὴν ἄβυσσον τῆς ἀποστάσεως.

Ὅταν ὁμως τὸ ζήτημα τοῦτο ἐτέθη ἐπὶ τάπητος ἐνέκρινον μὲν τὴν
ιδέαν πάντες ἀλλ' ἀντέστησαν κατὰ τοῦ τολμηροῦ αὐτῆς.

— Πῶς εἶνε δυνατόν, Κυρία μου, ἀπήντησαν ἔπειτα ὅλοι ἐν μιᾷ
φωνῇ, νὰ γείνη τοῦτο ! Ποῖος θὰ τολμήσῃ, ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ ἄμ-
βωνος, νὰ κηρύξῃ τοιαύτας ιδέας ; Ἄλλως τε, οὐδένα ἔχομεν τοιοῦτον
ἄνδρα.

— Πρέπει νὰ τὸν εὔρωμεν καὶ νὰ τῷ ἐμπνεύσωμεν τὴν Ἑθνικὴν
αὐταπάρησιν. Ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν τοιοῦτον, ἀπήντησα ἠρέμως.

— Ἄ δ ὄ ν α τ ο ν ! ἦτο ἡ γενικὴ ἀπάντησις αὐτῶν.

— Μὴ ἀπελπίζεσθε ποτέ, ἀλλ' εἰπέτε μοι, παρακαλῶ, ποῖον ἔχετε
καθηγητὴν τῶν ἱερῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ καὶ ὀδηγήσατέ τον πρὸς ἐμέ.

— Τοιοῦτος εἶναι ὁ Σ. Α. καλὸς μὲν καθηγητῆς, ἀλλὰ δειλότατος
καὶ φοβούμενος ὑπερβολικὰ ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἐπομένως δὲ μὴ τολμῶν
ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος νὰ κηρύξῃ καὶ δὴ τοιαῦτα ἐθνικὰ ζητήματα.

— Πολὺ καλὰ, εἶπον μετὰ πεποιθήσεως. Τὰ πάντα παραδέχομαι.
Ἐμεῖς ὁμως παρακαλῶ καὶ πάλιν θερμῶς ὀδηγήσατε τὸν Καθηγητὴν
παρ' ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἀναλαμβάνω τὰ περαιτέρω. Δι' ἐμὲ εἶνε ἄρκετὸν ὅτι
τυγχάνει Ἑροκῆρυξ.

Τὴν ἐπομένην πράγματι μοὶ παρουσίασαν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερο-
μένον, ὅστις ἦτο ὄντως τοιοῦτος, ὡς μοὶ παριστάνετο, ἴσως δὲ καὶ
πλειότερον δειλός, καθ' ἃ ἀντελήφθη ἐκ τῆς μεταξὺ ἡμῶν συνομιλίας,
κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ὁ Πρωτοσύγγελος μετὰ τῶν λοιπῶν καθή-
μενοι ὀπισθεν αὐτοῦ μοὶ ἔνευον ζωηρῶς τονίζοντες τὰς προτέρας περὶ
αὐτοῦ συστάσεις των.

Πλὴν δὲν ἀπηλίπισθην ἐκ τῆς πρώτης ἐντυπώσεώς μου. Παρεκά-
λεσα μόνον οὐτὸν νὰ μ' ἐπισκέπτηται συχνάκις, ὅπερ εὐτυχῶς ἐγένετο.

Ὅτε δ' ἐπὶ τέλους ἀνεκοίνωσα τὸν σκοπὸν μου, τοσοῦτον ἐταράχθη,
τοσοῦτον ἐξεπλάγη, ὥστε σταυρώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων
καὶ ἀνυψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, μοὶ ἀπήντησε μετὰ
φωνῆς ἐσβεσμένης, ὅτι ἐθεώρει τὸ τοιοῦτον ἄ δ ὄ ν α τ ο ν ἔνεκεν τῶν
ἀνυπερβλήτων προσκομμάτων. Οἱ φόβοι τοῦ ἀτυχοῦς Ἑροκῆρυκος

ἦσαν βάσιμοι καὶ ἐν πλήρει δικαίῳ σχεδὸν ἀπεποιεῖτο τὴν ὠφελιμοτά-
την Ἐθνικὴν συνδρομὴν τοῦ ἔνεκεν τῶν ἐξῆς λόγων :

Οὐχὶ μόνον τὸ ἀπ' ἄμβωνος ἔθνικὸν κήρυγμα ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν
Τούρκων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀτόμων, ὅσοι καθ' ὁδὸν ἤθελον φωραθῆ
περὶ ἔθνικῶν ζητημάτων συνομιλοῦντες, συναμβάνοντο καὶ εἰς τὰς
φυλικὰς ἐρρίπτοντο, πολλῶ δὲ μᾶλλον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν
πάντα τὰ ἀντίθετα στοιχεῖα καὶ δὴ οἱ Βούλγαροι κατάσκοποι, ἀμέσως
θὰ ἐπρόδιδον τὸ τοιοῦτον καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κηρύττοντος θὰ
ἐπέφερον.

Πλὴν πάντα ταῦτα τὰ προσκομματα εὐτυχῶς σὺν τῷ χρόνῳ κατε-
κρημνίσθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἐπύργωσεν ἀπροσμάχητον
τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὸ βᾶθρον καὶ ὑψωσε τὴν σημαίαν τῶν νέων
ιδανικῶν ὁ Σ. Α. διαφωτίζων τοὺς Ἕλληνας Μακεδόνας ὁ εἰς ἔ θ ν α -
π ὁ σ τ ο λ ο ν μεταμορφωθείς πλέον, πρώην δειλότατος Ἱεροκῆρυξ !

Ἐλάχιστον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς καὶ κατηχήσεως
κατώρθωσεν οὕτως ἡ γράφουσα νὰ ἐμφυσήσῃ παντοῦ τὸ θάρρος καὶ
νὰ ἐξυπνήσῃ τὸ κοιμώμενον πατριωτικὸν αἶσθημα παρὰ τοῖς Ἕλλησι
τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἔνεκεν τῆς μακρᾶς ἐν τῇ
δουλείᾳ ἀνατροφῆς αὐτῶν, — ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ
ζῶντας Ἕλληνας — ὁ σπινθήρ τοῦ ἦτο ὑπὸ τέφραν, ἀναφλεχθεὶς δὲ
ἦναψε μέγα πῦρ πατριωτισμοῦ, ἄσβεστον πλέον !

Σὺν τῷ χρόνῳ, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, κατ' ἀρχὰς μὲν, ἐξηγῶν
τὰ θεῖα ῥήματα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀναπτύσσων ὡς ἑλαφρὸν ἀσύλληπτον
ἄρωμα τὴν διαφορὰν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, κατόπιν ὅμως, βλέπων τὴν
ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ καθὼς καὶ ὅτι οἱ κατάσκοποι δὲν εἶχον τι ἀντι-
ληφθῆ, ἐνεθαρρύνθη εἰς τὸ σημεῖον ν' ἀναπτύσῃ ἐλευθέρως τὴν
Ἰδέαν, διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, ἔ θ ν ι κ ὼ ς !

Κατὰ τὰ πρῶτα κηρύγματα αὐτοῦ, παρευρισκόμην πρὸς ἐνθάρρυν-
σιν του, κατόπιν οὗτος, μὲ ἠρώτα θέλων νὰ μάθῃ τὴν ἐντύπωσίν μου.
Ἐγὼ δὲ τότε, δι' ἐνθέρμων λόγων καὶ ἐπαίνων, τὸν ἐνεκαρδίωνα πρὸς
ἐξακολούθησιν τοῦ ἐθνωφελοῦς αὐτοῦ ἔργου.

Ἡ τοιαύτη ἐργασία ἐννοεῖται ἦτο λίαν καρποφόρος. Ἦτο ἐκείνη
ἀκριβῶς, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχον [κρούσει τὸν κώδωνα πρὸς τοὺς ἄρμο-
δίους, οἵτινες μὴ ψυχολογήσαντες βαθέως τὸ ζήτημα ἀπέρριψαν ὡς μοι
ὄφειλε τὴν ἠθικὴν ἀρωγὴν των.

Τὸ κήρυγμα καὶ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο ἐκκλη-
σιῶν καὶ δὴ τοῦ Ἐθνισμοῦ, ὅπερ καὶ σπουδαιότατον, εὐρείας ἔλαβε
διαστάσεις σὺν τῷ χρόνῳ, καθ' ὃ οὐχὶ μόνον ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἀλλὰ
καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἱερῶν, ἐν τοῖς Γυμνασίοις ὠμίλει καὶ ἐδίδασκε
τὴν νεολαίαν ὁ ἔθνικὸς Ἱεροκῆρυξ καὶ διδάσκαλος. Μὴ περιορισθεὶς

μόνον ἐν Θῆνῃ ἀλλὰ, σὺν τῷ χρόνῳ διορισθεὶς ὡς καθηγητὴς τῶν Ἱερῶν ἐν Σέρραις, Στρωμνίτῃ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας χώρας ἐν τῷ ἑσπυτερικῷ τῆς Μακεδονίας, ἐνεθάρρυνε καὶ ἐξωογόνει τὸ ποίμνιόν του, ὁπόθεν καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του διαφαίνεται ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ παρόντος ἔργου, ὑπ' ἀρ. 16—22.

Μετὰ πάροδον ἐτῶν, ὅταν ὁμίλησεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος Κυριακῆν τινα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ τῆς Θεσβνίκης, καὶ αἱ περίξ ὁδοὶ ἀκόμη ἐπληρώθησαν ἀκροατῶν συνωθουμένων νὰ ἀκροασθῶσι τὰς ὑψηλὰς περὶ πατριωτισμοῦ ἰδέας, τοῦ θαρραλεωτάτου καταστάντος ἡδη ἔθναποστόλου, ὡς ἔμαθον ἐν Ἀθήναις ἀργότερον.

Διὰ τῶν τοιούτων κηρυγμάτων οἱ Ἑλληνο—Μακεδόνας ἤρχισαν νὰ φωτίζονται ἀντιληφθέντες πλέον τὴν ἄμετρον διαφορὰν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἦτο δὲ μεγίστη ἡ χαρὰ μου διότι ἡ ἐπιτυχία προσεμεΐδια ἡδη εὐσιώ-
νως εἰς τὸν σκοπὸν μου.

Τοιοῦτος δὲ ὑπῆρξε καὶ ἐμορφώθη ὁ πρῶτος ἐν Μακεδονίᾳ τολμήσας νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος Ἑθνικῶς, ἱεροκήρυξ πρὸς ὃν πολλὰ ὀφείλει ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Μεγάλη ἡμῶν Πατρίς.

Πρὶν τελειώσῃ τὸ παρὸν κεφάλαιον, ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ δικτύου, τὸ ὁποῖον εἶχομεν ἰδρῦσει πρὸς πρόληψιν τῶν Βουλγαρικῶν κακουργιῶν ἐναντίον τῶν ἡμετέρων.

Ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω περὶ τῆς συστάσεως ἀνταποκριτῶν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, οἵτινες καὶ μετὰ πατριωτικῆς μυστικότητος ἐργαζόμενοι, διεισέδουν πανταχοῦ ἐξονυχίζοντες καὶ προβλέποντες κάθε κακοῦργον κίνημα τῶν Βουλγάρων, ἔσπευδον νὰ τὸ καταστήσωσιν εἰς ἡμᾶς γνωστὸν ἀμέσως, εἴτε δι' ἀπεσταλμένων ἀξιοπίστων, εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε διὰ κρυπτογραφικῶν ἐπιστολῶν.

Τὴν τοιαύτην ἐργασίαν εἶχομεν ὀνομάσει «Μακεδονικὸν δίκτυον» καὶ πολλάκις δι' αὐτοῦ προελαμβάνομεν μελετώμενα κακουργήματα τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν ἡμετέρων ἀθῶων καὶ ἀόπλων χωρικῶν.

Τίνες αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ δικτύου τούτου, καὶ κατὰ πόσον ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἀσθενῶν μας δυνάμεων προῦχώρησεν εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον μέγα ἔργον, κολακεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι καὶ οἱ ἐπεικεῖς ἀναγνώσται σὺν τῇ ἐξελίξει τοῦ παρόντος ἔργου, θέλουσιν ἴδει καὶ ὁμολογήσει.

